

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М.П. ДРАГОМАНОВА

СТРИЖАЧУК Федір Васильович

УДК 141.41 : 211 (092)

**ЧИСТИЙ ТА ПОГЛИБЛЕНИЙ ТЕЇЗМ
В БОГОСЛОВ'Ї РІЧАРДА СВІНБЕРНА**

Спеціальність 09.00.14 – богослов'я

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філософських наук

Київ – 2018

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі культурології Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор філософських наук,
професор **ЧОРНОМОРЕЦЬ**
Юрій Павлович,
Національний педагогічний
університет
імені М.П.Драгоманова,
професор кафедри культурології

Офіційні опоненти: доктор філософських наук,
доцент **БАУМЕЙСТЕР Андрій**
Олегович,
Київський національний
університет
імені Тараса Шевченка,
професор кафедри теоретичної і
практичної філософії

кандидат філософських наук
СИМЧИЧ Микола
Васильович,
Інститут філософії імені
Г.С.Сковороди НАН України,
докторант відділу історії
філософії України

Захист відбудеться 29 червня 2018 року о 13:00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.21 у Національному педагогічному університеті імені М.П.Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ–30, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у Науковій бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ–30, вул.Пирогова, 9.

Автореферат розісланий 29 травня 2018 року

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

І. Б. Остащук

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Розпад Радянського Союзу і падіння комуністичної атеїстичної ідеології в українському суспільстві викликали підвищений інтерес українців до пошуку нових світоглядних орієнтирів. В таких пошуках багато наших співвітчизників звернулися до релігійних та духовних традицій, що на той час існували в Україні чи почали проникати та поширюватися в українському релігійному просторі. Християнські церкви різних конфесій почали стрімко поповнюватися новонаверненими віруючими. Проте наприкінці двадцятого століття та на початку двадцять першого динамічний кількісний ріст церковних спільнот припинився. Сьогодні у своїй більшості церковні громади взагалі кількісно не зростають або поповнюються дуже повільно, у деяких локальних спільнотах чисельність віруючих навіть зменшується. Однією з визначальних причин такої проблематичної ситуації з ростом церковних громад є їхня неготовність прийняти новонавернених, створити належну духовну, психологічно-емоційну й інтелектуальну атмосферу та задовольнити їх релігійні потреби. Однією з складових цієї проблеми, на нашу думку, є відсутність сформульованого та раціонально обґрунтованого християнського світогляду. Українська богословська спільнота перебуває ще на стадії становлення, а публікації перекладної богословської літератури та богословські курси чи семінари іноземних лекторів характеризуються фрагментарністю і не формують у віруючих цілісного теїстичного світогляду. Християни «зі стажем», новонавернені адепти, студенти та викладачі духовних закладів потребують, окрім прийняття дару віри, також і раціонально обґрунтованого світогляду, щоб бути спроможними відповісти на культурні виклики сучасності та успішно інтегрувати свій релігійний досвід, богословське вчення християнської церкви, здобутки філософії, художні інтерпретації мистецтва, дані сучасних природознавчих та гуманітарних наук в єдину узгоджену картину світу.

Друга половина двадцятого і початок двадцять першого століття характеризується відродженням філософського теїзму та філософського богослов'я в англо-американському інтелектуальному середовищі, одним із визначних представників якого є Річард Свінберн (Richard Swinburne) (1934 р.н.) – британський філософ та богослов, професор Оксфордського університету. Філософський теїзм Р.Свінберна продовжує ряд довгої та поважної філософської традиції «природного богослов'я», джерела якого можна віднайти в творах античних грецьких філософів Платона, Аристотеля, Плотіна та ін. В роботах середньовічних філософів та теологів Томи Аквінського, Дунса Скота та ін. вже є розгорнуті системи природного богослов'я. Проте традиція природного богослов'я зазнала критики та занепаду під час становлення секулярної доби, але в теперішній час відроджується у вигляді філософського теїзму в англо-американській філософії релігії. Філософський теїзм опирається на досягнення сучасної природознавчої науки і філософії, зокрема аналітичної традиції. Дослідження філософського теїзму Річарда Свінберна та представлення його результатів в українському університетському, науковому, богословському та церковному середовищі може сприяти формуванню стійких, послідовних і раціонально обґрунтованих теїстичних і християнських переконань у

віруючих із високими інтелектуальними вимогами, а також стимулювати християн на пошуки та розробку власного аргументованого світогляду. Філософський теїзм Р.Свінберна може стати платформою для діалогу християн із представниками секулярного світогляду та віруючими інших релігій. «Позаконфесійний зміст» чистого теїзму також сприятиме міжконфесійному і міжрелігійному діалогу. А глибокий філософський аналіз основних християнських доктрин у поглибленому теїзмі сприятиме більшій раціональній прозорості християнства.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано у межах науково-дослідної роботи кафедри культурології факультету філософської освіти і науки Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова за напрямом «Методологія і зміст викладання соціально-гуманітарних наук», що входить до Тематичного плану науково-дослідної роботи Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова за напрямом «Дослідження проблем гуманітарних наук», який був затверджений Вченою радою університету (протокол № 5 від 29 січня 2009 року). Окрім того, робота виконана у межах інтегрованої освітньо-дослідницької програми Центру дослідження релігії НПУ імені М.П. Драгоманова «Сучасне протестантське богослов'я», що розробляється і впроваджується спільно з Євро-Азіатською теологічною асоціацією відповідно до додаткової угоди №1 до договору про співпрацю між Національним педагогічним університетом імені М.П. Драгоманова і громадською організацією «Євро-Азіатська теологічна асоціація» від 19 грудня 2015 р.

Метою дослідження є комплексний аналіз історичних передумов філософського контексту та концептуального змісту чистого і поглибленого теїзму Річарда Свінберна.

Відповідно до поставленої мети, визначаються такі основні **дослідницькі завдання**:

- дати визначення основним поняттям і представити основний концептуальний та історичний контекст аналітичної філософії релігії; показати роль античних філософів та отців церкви в становленні філософської рефлексії про Бога; дослідити виникнення «класичних аргументів на користь існування Бога» і їх початкові формулювання у середньовіччі і на початку Нового часу; розкрити роль Девіда Юма та Іммануїла Канта в філософській критиці релігії;

- описати і проаналізувати два основних напрямки в філософії релігії ХХ-го століття: континентальну філософію релігії і аналітичну філософію релігії. Дослідити розвиток аналітичної філософії релігії у другій половині ХХ-го століття від дедуктивізму до індуктивізму і пост-дедуктивізму; описати стан дослідження філософії релігії та філософського богослов'я Р.Свінберна в Україні та на пострадянському просторі;

- дослідити епістемологічні принципи Р.Свінберна та показати їх роль у формуванні його філософського теїзму, розглянути його дві концепції Бога і

розкрити їх роль у чистому теїзмі: концепцію контингентного Бога і концепцію необхідного Бога;

-представити і дослідити основні аргументи на користь існування Бога у чистому теїзмі; показати особливості аргументації Р.Свінберна: індуктивну методологію та кумулятивний підхід; проаналізувати його підхід у вивченні аргументів проти існування Бога і його аргументацію на користь теїзму в контексті цих аргументів;

- викласти і проаналізувати поглиблений теїзм Р.Свінберна, зосередивши увагу на основній доктрині християнського теїзму доктрині про Трійцю; показати метафізичну необхідність, логічну несуперечливість і когерентність трьох Лиць Триєдиного Бога; проаналізувати когерентність та індуктивну ймовірність боговтілення;

- показати апологетичний потенціал філософського теїзму в контексті сьогоденного стану обґрунтування теїстичного світогляду в секулярному середовищі.

Об'єктом дослідження є богослов'я Річарда Свінберна.

Предметом дослідження є передумови, контекст і зміст чистого та поглибленого теїзму Річарда Свінберна.

Теоретико-методологічні засади дослідження. Дисертаційне дослідження має міждисциплінарний характер і виконане на межі філософії, богослов'я та релігієзнавства. Методологічну основу дослідження становлять загальнонаукові принципи аналізу релігійних явищ та філософських процесів і принципи сучасного богослов'я – об'єктивності, неупередженості, цілісності, світоглядного та методологічного плюралізму. Для вирішення завдань, поставлених у дисертаційній роботі, використовується ряд основних методів: системного аналізу (при дослідженні філософського теїзму Річарда Свінберна), історико-генетичного аналізу (при дослідженні становлення природного богослов'я та аналітичної філософії релігії), компаративного вивчення (при порівнянні філософських і богословських концепцій попередників та сучасників Річарда Свінберна).

У концептуальному й історичному плані принципове значення для розробки теми дослідження мають праці Ю.А.Кімелева, В.К.Шохіна, Ч.Таліаферро, С.М.Дункена, С.Т.Девіса, В.Хаскера, Б.Хеблетвейта, які досліджували еволюцію ідей та формування сучасного стану філософської теології. Суттєвим концептуальним підґрунтям стали також роботи В.Алстона, А.Плантінги, Ф.Л.Квіна, В.Крейга, Т.Моріса, Дж.Хіка, П.В.Інвагена.

Дисертаційне дослідження також вимагало застосування таких загальних методологічних принципів, як єдність логічного та історичного, об'єктивність і неупередженість. В свою чергу, богословський контекст дослідження вимагав використання релігієзнавчих принципів – позаконфесійності, екуменічної відкритості та толерантності. У роботі також використано ряд таких загальнонаукових методів, як аналіз та синтез, опис, узагальнення.

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає в тому, що в ньому вперше здійснений цілісний аналіз філософського теїзму Річарда Свінберна; досліджено передумови, контекст, зміст та апологетичний потенціал чистого і поглибленого теїзму в богослов'ї британського філософа.

Наукова новизна розкривається у наступних положеннях, що виносяться на захист:

Вперше:

- на основі дослідження розвитку аналітичної філософії релігії у другій половині ХХ-го століття було показано, що критика теїзму в основному формулювалась у вигляді дедуктивної аргументації. Але теїсти змогли спростувати цей аргумент, тому наукова полеміка з обох таборів перейшла на нову фазу. Атеїсти і теїсти засвоїли індуктивну аргументацію, особливо в царині теїстичних аргументів. Індуктивна аргументація стала основною рисою філософського теїзму Річарда Свінберна;

- встановлено, що Р.Свінберн послідовно і наполегливо розвиває систему теїстичного світогляду. Його епістемологія закладає основи теїстичного світогляду, когерентна концепція Бога створює умови для визнання теїзму когерентним, аргументи на користь існування Бога роблять теїзм дуже ймовірним і філософський аналіз християнських доктрин демонструє раціональність християнського теїзму;

- обґрунтовано, що теїзм можна розглядати як гіпотезу високого рівня. Р.Свінберн пропонує застосувати принципи для оцінки апріорної та апостеріорної ймовірностей гіпотези: принцип простоти гіпотези, принцип когерентності, принцип обґрунтування гіпотези через адекватне пояснення;

- виявлено, що релігійний досвід людей можна аналізувати та оцінювати, застосовуючи два епістемологічних принципи: довір'я і довір'я свідченням. Названі принципи застосовуються також і для більш широкого кола епістемологічних проблем;

- визначено, що дослідження аргументів на користь існування Бога та аргументів проти існування Бога з використанням теореми Баєса для оцінки ймовірності дає можливість Свінберну зробити загальний висновок, що якщо врахувати всю сукупність аргументів, то апостеріорна ймовірність теїзму є більшою за $\frac{1}{2}$, і розглянуті аргументи разом становлять достатній Р-індуктивний аргумент на користь існування Бога;

- доведено, що філософський теїзм Р.Свінберна містить значний апологетичний потенціал розвинутої аргументації на користь теїстичних переконань. Р.Свінберн засвоює і застосовує наукову методологію, яка є зразком раціональності для наукової спільноти. Використання британським філософом наукової методології для аргументації теїстичного світогляду

продовжує бути актуальним і може бути прикладом для сучасних апологетів теїстичного світогляду і християнських переконань в Україні;

- встановлено, що індуктивна методологія Р.Свінберна в аргументації на користь існування Бога продовжує і розвиває якісно новий етап у відстоюванні й обґрунтуванні теїстичного світогляду. Апостеріорні теїстичні аргументи у викладі Р.Свінберна отримали індуктивну форму, яка користується більшою довірою, тому що вона наближена за формою та суттю до наукової аргументації;

- обґрунтовано, що Р.Свінберн розвинув природну теологію у формі філософського теїзму, яка може служити взірцем для сучасних апологетів християнства в Україні, що може позитивно вплинути на розвиток інтелектуальної респектабельності теїстичного світогляду;

- показано, що Р.Свінберн сповідує релігійні переконання, дуже наближені до богослов'я ортодоксального християнства. Чистий теїзм Р.Свінберна не вступає в конфлікт із релігійними переконаннями авраамістичних релігій і добре узгоджується з традиціями природної теології. Наголос на тому, що Бог є «особистісною основою буття» дає можливість Р.Свінберну розвивати і відстоювати доктрину про Триєдиного Бога та доктрину про боговтілення у поглибленому теїзмі.

Уточнено, що:

- сучасна аналітична філософія релігії несправедливо ігнорує патристичну спадщину, заявляючи, що в цьому періоді немає ґрунтовної і систематичної аргументації на користь теїзму. Насправді, отці церкви запропонували і сформулювали основні типи відносин між вірою і розумом і наводили аргументи на користь теїзму;

- вибір Р.Свінберна на користь природної теології долучає його до тривалої й широкої традиції. Р.Свінберн використовує добре відомі теїстичні аргументи: космологічний, телеологічний, моральний та ін. Проте вони набувають у нього нової форми, він розміщує їх у новий контекст, додає доказової сили та об'єднує в єдиний кумулятивний аргумент на користь існування Бога.

Набуло подальшого розвитку:

- вчення про класичні аргументи на користь існування Бога, що були сформульовані середньовічними богословами Ансельмом Кентерберійським, Томою Аквінським та ін. Вони стали матеріалом для дослідження багатьох поколінь філософів релігії як з теїстичного, так і атеїстичного таборів і не втратили філософсько-богословської актуальності і сьогодні;

- переконання, що природне богослов'я минулого було добре відоме серед освічених верств суспільства, а зараз воно може зайняти гідне місце в філософії релігії та інтелектуальному богословському просторі.

Теоретичне значення дисертації. На теренах вітчизняної наукової думки вперше було здійснено комплексне дослідження філософського теїзму Річарда Свінберна. Представлена дисертаційна робота може слугувати теоретичною та методологічною основою для формування обґрунтованих просвітницьких проектів, спрямованих на ознайомлення широкого аудиторії з теїстичним світоглядом. Відповідний приріст наукового знання та апологетичний потенціал чистого і поглибленого теїзму Р.Свінберна дає змогу активізувати подальші наукові релігієзнавчі, філософські та богословські розробки, які стосуються актуальних проблем християнського богослов'я та філософії.

Практичне значення дисертації. Результати дослідження можуть бути використані при викладанні філософських та богословських дисциплін у вищих навчальних закладах, як афілійованих до релігійних організацій, так і в неконфесійних освітніх інституціях. Матеріали дослідження можуть також слугувати для підготовки відповідної навчальної та методичної літератури. Дослідження філософського теїзму Р.Свінберна сприяє розвитку богослов'я, релігієзнавства та філософії релігії.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійним науковим дослідженням, яке представляє ідеї та розробки, сформульовані здобувачем самостійно для забезпечення досягнення поставленої мети та виконання встановлених завдань. У першому розділі представлені історичні передумови філософського теїзму Р.Свінберна. Другий розділ присвячений епістемології Р.Свінберна та його концепції Бога. У третьому розділі досліджуються аргументи на користь існування Бога у чистому теїзмі британського філософа. В четвертому розділі розглядається дві основні доктрини поглибленого теїзму Р. Свінберна: доктрина про Трійцю і доктрина про боговтілення. П'ятий розділ представляє риси філософського богослов'я Р.Свінберна, які мають значний апологетичний потенціал. Використані в дисертаційному дослідженні ідеї, положення та припущення інших авторів мають відповідні посилання і використані лише для обґрунтування ідей здобувача.

Апробація результатів дисертаційного дослідження. Основні положення дисертації обговорювалися на засіданнях кафедри культурології Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, на науково-теоретичних семінарах і засіданнях кафедри теології Одеської богословської семінарії, науково-практичній конференції «Шляхи слов'янського богослов'я армініанської традиції» (Львів, 19-20 грудня 2008 р.); науково-практичній конференції «400-річчя баптизму і принцип свободи совісті: історичний, богословський і соціокультурний контекст» (Одеса, 17-18 вересня 2009 р.); науково-практичній конференції «Категорія свободи в армініанському богослов'ї» (Львів, 10-11 грудня 2010 р.); науково-практичній конференції «Основи, історія та сучасний стан армініанського богослов'я» (Одеса, 6-7 жовтня 2011 р.); науково-практичній конференції «Церква: біблійні і богословські аспекти в сучасному ракурсі» (Одеса, 4-5 квітня 2013 р.); науково-практичній конференції «Єдність навчання і наукових досліджень – головний принцип

університету» (Київ, 14–18 березня 2016 р.), науково-практичній конференції «Пострадянський протестантизм: проблеми ідентифікації та контури майбутнього» (Львів, 18 квітня 2016 р.), міжнародній науково-практичній конференції «Реформація: історія і сучасність» (Вільнюс, 24-25 квітня 2015 р.); V Щорічній міжнародній науковій конференції «Антропологічні виміри філософських досліджень» (Дніпропетровськ, 14–15 квітня 2016 р.), звітній науково-практичній конференції викладачів, докторантів та аспірантів інституту (НПУ імені М.П. Драгоманова, 30 квітня 2015 р.), II Конгресі молодих дослідників релігії «Релігія в сучасній культурі» (28–30 жовтня, Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича); звітній науково-практичній конференції викладачів, докторантів та аспірантів «Єдність навчання і наукових досліджень – головний принцип університету» (НПУ імені М.П. Драгоманова; 14-18 березня 2016 р.); міжнародній науково-практичній конференції «Реформація: східноєвропейські виміри» (Острог, 13–15 квітня 2016 р.); звітній науково-практичній конференції викладачів, докторантів та аспірантів «Єдність навчання і наукових досліджень – головний принцип університету» (НПУ імені М.П. Драгоманова; 17 травня 2017 р.); міжнародній науково-практичній конференції «Реформація і сучасний світ» (Одеса, 28-29 вересня 2017 р.); міжнародній науково-практичній конференції «Біблія і Реформація» (Одеса, 5 жовтня 2017 р.).

Публікації. Основні положення та висновки дослідження знайшли відображення у 13 наукових публікаціях, зокрема: 6 статтях у фахових періодичних виданнях України з філософських наук, 1 статті в закордонному фаховому періодичному виданні та 6 публікаціях в інших виданнях.

Структура й обсяг дисертації, послідовність викладу матеріалу обумовлені логікою дослідження проблеми, яку своєю чергою визначають мета і завдання дисертаційної роботи. Дослідження складається зі вступу, п'ятьох розділів, які структуровані на підрозділи, висновків і списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертаційної роботи – 207 сторінок (основний зміст роботи викладено на 190 сторінках). Список використаних джерел налічує 198 найменувань, з них – 125 іноземними мовами.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовується актуальність обраної теми дисертаційного дослідження, визначається об'єкт і предмет дослідження, формулюється мета й наукові завдання роботи, розкривається наукова новизна, теоретичне та практичне значення дисертаційної роботи, її зв'язок з науковими програмами. Наводяться дані про апробацію та публікації основних результатів дослідження.

У **першому розділі «Філософія релігії: основні теми та історія»** дається визначення основним поняттям та проводиться історико-філософське дослідження розвитку основних тем філософії релігії.

У **підрозділі 1.1 «Філософія релігії в античності та в період патристики»** сформульовані визначення основних понять і термінів, що використовуються в цій роботі і створюють концептуальний контекст аналітичної філософії релігії британського філософа Річарда Свінберна. Короткий огляд думки античної грецької

філософії дозволяє побачити, що зачатки теїстичної аргументації існували в біблійній традиції часів Старого і Нового Завітів, а також вони знайшли добрий ґрунт в елліністичному філософському світі. Вже автори біблійних текстів використовували просту теїстичну аргументацію, а давньогрецькі філософи вибудували філософські системи, в яких теїстичний дискурс є вагомою їх частиною. Коротке дослідження періоду Отців церкви показує, що аналітична філософія релігії ХХ-го століття недостатньо приділяє уваги патристичній спадщині. Отці церкви сформулювали основні концепції дискурсу про відносини між вірою і розумом та робили спроби аргументувати на користь існування Бога.

У підрозділі 1.2 «Філософія релігії в середні віки та на початку Нового часу: класичні аргументи на користь існування Бога та їх критика» проводиться дослідження середньовічної схоластики, в якій були сформульовані класичні аргументи на користь існування Бога, та аналізується їх критика філософами Нового Часу. Онтологічний аргумент був запропонований та палко захищався Ансельмом Кентерберійським. Космологічний аргумент у декількох варіантах був сформульований у перших трьох шляхах Томи Аквінського, а п'ятий шлях слід вважати варіантом телеологічного аргументу. Класичну форму телеологічного аргументу було запропоновано християнським апологетом Вільямом Пейлі. Філософи Нового часу Девід Юм та Іммануїл Кант виступили з критикою природного богослов'я та теїстичних аргументів. Д.Юм критикує кожен із класичних аргументів на користь існування Бога, але його критика не спростовує теїстичні аргументи абсолютно. І.Кант досліджував і дав назву класичним теїстичним аргументам, а також сформулював спростування цих аргументів. Філософія релігії І.Канта піддає сумніву, але остаточно не заперечує можливість висувати раціональні теїстичні аргументи на користь існування Бога. Моральна філософія І.Канта постулює існування Бога і «відчиняє двері» для простору віри.

У підрозділі 1.3 «Філософія релігії у ХХ-му столітті» здійснюється дослідження континентальної й аналітичної філософії релігії ХХ-го століття. Названі напрямки є різними за генезисом, еволюцією, методологією, стилем філософування, але на зламі століть їх теми і методи значною мірою зближуються. Представники континентальної філософії релігії зосередились на критиці онто-теології. В середовищі аналітичної філософії релігії на початку другої половини ХХ-го століття критики теїзму з атеїстичного табору в основному виступали з дедуктивними аргументами на користь атеїзму. Теїсти у свою чергу спростували дедуктивні аргументи атеїстів, і аргументація з обох таборів перейшла на нову фазу. Атеїсти почали використовувати індуктивні аргументи, а теїсти також засвоїли індуктивну аргументацію, особливо в царині аргументів на користь існування Бога. Таким чином, виник індуктивізм як методологія формулювання аргументів на користь існування Бога. Річард Свінберн є яскравим представником індуктивізму в формулюванні та обстоюванні теїстичних аргументів. Окрім цього, реформістська епістемологія розробила новий метод апологетики християнського теїзму – «пост-дедуктивізм».

У підрозділі 1.4 «Сучасний стан досліджень філософії релігії та філософського теїзму Р. Свінберна» здійснюється дослідження філософії релігії на пострадянському просторі та в Україні. Філософія релігії розвивається переважно у

формі філософського релігієзнавства і часто розглядається як одна з складових релігієзнавства поряд з історією релігії, психологією релігії, соціологією релігії, феноменологією релігії і т.д. Значно меншою мірою на вітчизняних теренах філософія релігії розвивається як всеохоплююча теорія релігії. Філософія релігії у формі філософського теїзму і філософської теології починають проникати на терени пострадянського простору завдяки міжнародним філософським і богословським конференціям та подальшим виданням матеріалів цих конференцій. В англomовному середовищі ще добре розвинутий філософський та богословський дискурс. Філософське богослов'я Р.Свінберна знайшло багато відгуків і викликало жваву дискусію в середовищі філософів релігії. На окремі роботи філософа написано багато досліджень. Проте всеохоплюючого дослідження філософського теїзму Р.Свінберна не було здійснено.

У другому розділі «Чистий теїзм Річарда Свінберна» представлена його інтелектуальна біографія, здійснюється аналіз його епістемології та концепції Бога у чистому теїзмі філософа.

У підрозділі 2.1 «Інтелектуальна біографія Р. Свінберна» здійснюється дослідження інтелектуальної біографії Р.Свінберна. Британський філософ є одним із найвидатніших сучасних аналітичних філософів релігії, який впевнено і послідовно відстоює теїстичний світогляд. Бібліографія його філософських праць містить ґрунтовні роботи за всіма основними філософськими і богословськими питаннями. Р.Свінберн свідомо обрав кар'єру філософа з метою стати апологетом теїзму і християнства в епоху домінування позитивістського світогляду. Р.Свінберн починав свої академічні студії з історії науки і філософії науки, розробив власну епістемологію і прийшов до філософії релігії. Філософія релігії розвивається Р.Свінберном послідовно і наполегливо. Він вибудовує епістемологію, створює когерентну концепцію Бога, розвиває аргументи на користь існування Бога та здійснює філософський аналіз християнських доктрин.

У підрозділі 2.2 «Епістемологія Р. Свінберна» представлені та проаналізовані гносеологічні принципи філософського теїзму британського філософа. У підрозділі представлено, як філософ відповідає на базові питання людського пізнання. Епістемологія Р.Свінберна приймає всі основні проблеми та виклики сучасної ситуації в епістемології. Р.Свінберн розробляє епістемологію в діалозі з сучасними дослідниками в царині аналітичної філософії. Він розробляє епістемологію обґрунтування знання в термінах індуктивної ймовірності. Британський філософ пропонує принципи для оцінки апріорної й апостеріорної ймовірностей гіпотези: принцип простоти гіпотези, принцип когерентності, принцип обґрунтування гіпотези через адекватне пояснення. Адекватне пояснення, в свою чергу, за Р.Свінберном, буває двох типів: наукове й особистісне. Відносно повноти пояснення, то Р.Свінберн розрізняє п'ять видів пояснення: часткове, повне, завершене, остаточне й абсолютне. Він показує, що існуванню всесвіту не може дати адекватного пояснення без залучення особистісного пояснення і що лише теїзм може дати остаточне пояснення всесвіту. Для оцінки й аналізу релігійного досвіду Р.Свінберн пропонує два важливих епістемологічних принципи: принцип довір'я і принцип довір'я свідченням.

Епістемологічні принципи Р.Свінберна стали основою для побудови філософського теїзму і розвитку аргументації на користь теїзму.

У підрозділі 2.3 «Концепція Бога в чистому теїзмі Р. Свінберна» аналізується його концепція Бога. Філософ досліджує внутрішню послідовність і несуперечливість концепції теїстичного Бога. На цьому етапі не ставиться питання про істинність висловлювання «Бог існує». Р.Свінберн з'ясовує, яке значення має висловлювання «Бог існує» і чи є воно когерентним, тобто внутрішньо несуперечливим, та детально аналізується концепція Бога теїзму. Британський філософ також досліджує природу віроповчальних положень про Бога та їх когерентність. Р.Свінберн також досліджує два типи мови: звичайну мову і мову аналогії. Потім він показує, що концепція Бога може бути представлена при допомозі звичайної мови, і тоді концепція Бога буде когерентною, але це буде концепція контингентного Бога. Однак концепція контингентного Бога не є прийнятною для теїстичних релігій. Концепція необхідного Бога представляє Бога з використанням мови аналогії.

Представляючи концепцію контингентного Бога, Р.Свінберн аналізує наступні твердження про Бога: всюдиприсутній дух, суверенний творець всесвіту, всемогутній, всезнаючий, абсолютно благий, джерело моральних обов'язків, вічний, незмінний.

Р.Свінберн також представляє концепцію необхідного Бога. Він показує, що існує шість видів необхідності, але до Бога теїзму можна зарахувати чотири види необхідності. Проте в концепції необхідного Бога використовується мова аналогії, тому неможливо безпосередньо довести когерентність концепції необхідного Бога, а лише опосередковано, довівши спочатку існування Бога.

У третьому розділі «Аргументація на користь існування Бога у Річарда Свінберна» аналізуються теїстичні аргументи на користь існування Бога та аргументи проти існування Бога, що належать до чистого теїзму сучасного філософа.

У підрозділі 3.1 «Види теїстичних аргументів та концепція адекватного пояснення у Р.Свінберна» досліджуються види аргументів, які Свінберн залучає до теїстичної аргументації й аргументи, які він відкидає. Британський філософ не використовує апіорні теїстичні аргументи, а також відмовляється від дедуктивної форми теїстичних аргументів. Він використовує відомі апостеріорні класичні та некласичні аргументи на користь існування Бога, формулюючи їх в індуктивній формі.

Теїстичні аргументи Р.Свінберна разом становлять всеохоплюючу метафізичну гіпотезу теїзму, яка є адекватним поясненням існування всесвіту. Р.Свінберн показує, що теїзм краще пояснює існування всесвіту, ніж його світоглядні конкуренти. Теїзм є остаточним поясненням існування всесвіту, яке включає особистісне пояснення через дію Бога.

У підрозділі 3.2 «Теїстичні аргументи на користь існування Бога» досліджується теїстична аргументація Р. Свінберна на користь теїзму. До теїстичної аргументації він включає лише апостеріорні аргументи. Він наводить дев'ять аргументів на користь існування Бога: космологічний аргумент, два телеологічні аргументи, аргумент від свідомості, аргумент від морального знання, аргумент від божественного провидіння, аргумент від історії, аргумент від чудес, аргумент від

релігійного досвіду. Кожен із цих аргументів є достатнім С-індуктивним аргументом на користь існування Бога і, за теоремою Баєса, набуває форму $(h|e \& k) >> P(h|k)$. Хоча британський філософ розглядає кожен з аргументів окремо для простоти і зручності дослідження, але їх доказову силу і переконливість він вбачає в кумулятивному ефекті теїстичних аргументів.

У підрозділі 3.3 «Аргументи проти існування Бога» розглядається аналіз Р.Свінберном двох основних аргументів проти існування Бога. Філософ показує аргумент від існування зла й аргумент від прихованості Бога. Р.Свінберн приходять до висновку, що аргумент від зла дещо послаблює кумулятивний аргумент на користь існування Бога, але в кінцевому підсумку не робить існування Бога більш неімовірним, ніж ймовірним. А аргумент від прихованості Бога взагалі не знижує ймовірність гіпотези теїзму.

У підрозділі 3.4 «Кумулятивний аргумент на користь існування Бога» представляється Р-індуктивний аргумент на користь теїзму. Р.Свінберн наводить дев'ять індуктивних аргументів на користь існування Бога, один аргумент проти існування Бога і один «нейтральний» аргумент. Розглянувши одинадцять С-індуктивних аргументів, Р.Свінберн підготував засновки для остаточного Р-індуктивного аргументу на користь існування Бога. Після аналізу аргументів на користь існування Бога та аргументів проти існування Бога з залученням до аргументації теореми Баєса для калькуляції ймовірності, Р.Свінберн приходять до загального висновку, що якщо врахувати всю сукупність аргументів, то апостеріорна ймовірність теїзму є більшою за $\frac{1}{2}$, і розглянуті аргументи разом становлять достатній Р-індуктивний аргумент на користь існування Бога. Р.Свінберн також застосовує теорему Баєса щоб довести, що теїзм є більш ймовірною гіпотезою, ніж її суперники.

У четвертому розділі «Поглиблений теїзм Річарда Свінберна» досліджується його аналіз основних християнських доктрин: доктрини про Трійцю і доктрини про боговтілення.

У підрозділі 4.1 «Поглиблений теїзм – філософське богослов'я Р. Свінберна» розглядається поглиблений теїзм як частина філософського богослов'я. У філософському богослов'ї Р.Свінберна здійснюється дослідження окремо взятої релігії – християнства, з застосуванням філософського інструментарію аналітичної філософії релігії. В поглибленому теїзмі британський філософ аналізує християнське вчення про Бога – доктрину про Триєдиного Бога і доктрину про втілення Сина. Для аналізу та обґрунтування цих доктрин Р.Свінберн використовує апіорні та апостеріорні аргументи філософського інструментарію аналітичної філософії релігії.

У підрозділі 4.2 «Доктрина про Трійцю: когерентна концепція» розглядається основна сфера дослідження Р.Свінберна – доктрина про Трійцю. Спочатку філософ ставить питання про когерентність співіснування трьох всемогутніх божественних індивідів. Він аналізує атрибути всемогутності і всеблагіст'я показує, що співіснування трьох божественних індивідів можливе. На наступному етапі він досліджує концепцію любові. Найдосконаліша любов потребує співіснування трьох божественних індивідів. Любов вимагає рівноцінних партнерів. Любов двох божественних індивідів не буде досконалою. Досконалішою є об'єднана

любов двох осіб до третьої особи. Проте в існуванні четвертої божественної особи вже немає метафізичної необхідності.

Р.Свінберн також досліджує свою концепцію триєдиного Бога на відповідність традиційній доктрині про Трійцю. В питанні взаємин між божественними Особами і спільною божественною природою він схиляється до соціальної моделі Трійці, яка була характерна для Східної церкви, а в питанні порядку походження Духа стає на сторону Західної церкви і вважає, що Дух є спільним ділом Отця і Сина. Філософ також зробив наголос на концепції *перехореси*– «взаємному проникненні» та «взаємному оселенні» Отця, Сина і Святого Духа–і в такий спосіб показав, що єдність божественних Осіб обґрунтована в його поглибленому теїзмі.

У підрозділі 4.3 «Доктрина про боговтілення: когерентність та ймовірність» розглядається філософський аналіз Р.Свінберном другої основоположної доктрини християнства – доктрини про боговтілення. В філософському аналізі доктрини боговтілення британський філософ слідує порядку своєї епістемологічної процедури. Спочатку він проводить дослідження на когерентність доктрини про боговтілення, а потім переходить до індуктивних аргументів на користь ймовірності боговтілення. В дослідженні доктрини боговтілення Р.Свінберн безпосередньо переходить до вивчення когерентності класичної халкідонської христології. Р.Свінберн вважає, що халкідонська христологія має бути доповнена створеною на основі сучасних теорій глибинної психології концепцією «розщепленого розуму» Христа, яка добре пояснює взаємовідносини між божественною природою та волею і людською природою та волею Христа. Халкідонська христологія є когерентною і сумісною з вченням Нового Завіту і має бути доповнена концепцією «розщепленого розуму» Христа.

Р.Свінберн також розглядає ймовірність боговтілення. Основний аргумент для боговтілення випливає з потреби людей у викупленні. Бог не був зобов'язаний надавати людям засоби для викуплення, але, виходячи з Своєї любові до людства у Своєї благості, Бог втілювався і запропонував «досконале життя Христа» як жертвоприношення від імені людей. Серед інших мотивів на користь боговтілення виділяється аргумент про те, «що Бог високо оцінює людську природу і тому прийняв саме її». Серед подій у житті Христа Р.Свінберн виділяє «непорочне зачаття», «вознесіння» і «воскресіння Христа». Особливу увагу привертає воскресіння Христа, бо воно є печаттю Бога, яка означає схвалення життя і вчення Ісуса Христа.

У п'ятому розділі «Апологетичний потенціал філософського теїзму Річарда Свінберна» досліджується внесок британського філософа в апологетику теїзму і християнства.

У підрозділі 5.1 «Вибір на користь наукової методології» здійснюється використання Р.Свінберном наукової методології в аргументації на користь теїзму і християнства. Дослідження показує що, використання британським філософом наукової методології для аргументації теїстичного світогляду є актуальним, доречним і може слугувати прикладом для сучасних апологетів теїстичного світогляду в Україні. Подібно до відомих апологетів християнства минулого, які обирали найкращі методи здобуття і впорядкування знань свого часу, Р.Свінберн обирає наукову методологію, яка продовжує бути взірцем раціональності для академічної спільноти сьогодення.

У підрозділі 5.2 «Вибір на користь індуктивної аргументації» досліджується та оцінюється роль індуктивної методології в аргументації Р.Свінберна на користь існування Бога. Засвоєння філософом індуктивної методології в аргументації на користь існування Бога продовжило і розвинуло якісно новий етап в теїстичній аргументації. Апостеріорні класичні й некласичні аргументи на користь існування Бога набули індуктивної форми, яка викликає більше довіри, тому що вона близька за формою до наукової аргументації. Теїстичні аргументи в індуктивній формі є переконливішими для раціональних людей. Вони лишають місце не лише для сумнівів, але також для корекції, вдосконалення, розвитку релігійних переконань, толерантності, відкритості до альтернативних світоглядних позицій. Контраргументи до індуктивних аргументів не цілком спростовують теїстичні погляди, а лише послаблюють їх і створюють сприятливий інтелектуальний клімат для їх видозміни, перегляду й коригування.

У підрозділі 5.3 «Вибір на користь природного богослов'я» досліджується вклад Р.Свінберна в тривалу традицію природного богослов'я. Вибором на користь природного богослов'я Р.Свінберн приєднується до багатовікової традиції, продовжує її та збагачує своїми богословськими працями. Р.Свінберн використовує добре відомі історикам філософії теїстичні аргументи: космологічний, телеологічний, моральний та ін., але надає їм нової форми, поміщає їх у новий методологічний контекст, додає доказової сили й інтегрує в єдиний кумулятивний аргумент на користь існування Бога. Природна теологія минулого користувалась повагою і впливала на світогляд освічених верств суспільства і широкого кола освічених людей, вона і зараз займає своє гідне місце в філософії релігії. Р.Свінберн розвинув природне богослов'я у вигляді філософського теїзму, яке може стати зразком для сучасних апологетів християнства в Україні, що може значною мірою сприяти розвитку інтелектуальної респектабельності теїстичного світогляду.

У підрозділі 5.4 «Вибір на користь класичного теїзму» досліджується відношення чистого і поглибленого теїзму до класичної версії теїзму та до ортодоксального християнського богослов'я. Багато сучасних філософів релігії займають ворожу, нейтральну або навіть дружню світоглядну позицію до релігійних переконань, але досить часто їх богословські переконання дуже віддалені від традиційних теїстичних релігій. Р.Свінберн сповідує релігійні переконання дуже близькі до ортодоксального християнського богослов'я. Дисертаційне дослідження показує, що його чистий теїзм не суперечить основним релігійним переконанням християн, іудеїв і мусульман, а навпаки, добре узгоджується з традиціями природної теології названих релігій. Р.Свінберн також розвиває та відстоює у поглибленому теїзмі основоположні вчення християнської церкви: доктрину про Трійцю та доктрину про боговтілення.

ВИСНОВКИ

Проведене дисертаційне дослідження чистого та поглибленого теїзму Р.Свінберна свідчить про те, що британський філософ зробив значний вклад в апологію теїстичного і християнського світогляду. Він долучився до традиції природного богослов'я, але творчо розвинув його основні теми. Р.Свінберн розкрив

свою епістемологію, створив когерентну концепцію Бога, запропонував індуктивні аргументи на користь існування Бога, показав когерентність і необхідність триєдності Бога, продемонстрував когерентність і ймовірність боговтілення. Результати дослідження знаходять своє висвітлення у наступних узагальнюючих висновках:

1. Екскурс в античну думку дозволив побачити, що зародки теїстичної аргументації існували в іудео-християнській традиції біблійних часів і знайшли добрий ґрунт в елліністичному світі. Дослідження патристики показує, що аналітична філософія релігії несправедливо ігнорує патристичну спадщину. Отці Церкви запропонували основні типи відносин між вірою і розумом та наводили аргументи на користь теїзму. Вивчення схоластичного богослов'я показує, що класичні аргументи на користь існування Бога, сформульовані богословами, стали матеріалом для дослідження багатьох поколінь філософів як з теїстичного, так і атеїстичного таборів. Дослідження ролі Д.Юма та І.Канта показало, що вони виступили з критикою теїзму. Проте моральна філософія І.Канта постулює існування Бога і відчиняє двері для простору віри.

2. Дослідження аналітичної філософії релігії у другій половині ХХ-го століття доводить, що критика теїзму використовувала дедуктивну аргументацію. Але теїсти спростували її і аргументація перейшла на нову фазу. Атеїсти почали використовувати індуктивні аргументи, а теїсти також засвоїли індуктивну аргументацію, особливо в царині теїстичних аргументів, яка стала основною рисою філософського теїзму Р.Свінберна. Огляд досліджень філософії релігії в Україні та англomовному науковому середовищі показує, що богослов'я Р.Свінберна знайшло багато відгуків і викликало жваву дискусію в середовищі філософів релігії. Однак всеохоплюючого дослідження філософського теїзму Р.Свінберна не було здійснено.

3. Британський філософ розвиває чистий теїзм у два етапи. На першому етапі він прояснює значення твердження «Бог існує» і демонструє його когерентність. У дискурсі про Бога використовується два типи мови: звичайна мова і мова аналогії. Якщо концепція Бога представлена звичайною мовою, вона є когерентною, але це – концепція контингентного Бога. Концепція необхідного Бога використовує мову аналогії, і тоді показати її когерентність не є можливим. Концепція контингентного Бога містить твердження: всюдиприсутній дух, суверенний творець всесвіту, всемогутній, всезнаючий, абсолютно благий, джерело моральних обов'язків, вічний, незмінний. Р.Свінберн приходить до висновку, що ці твердження є когерентними, тому можуть бути істинними і Бог є можливою сутністю. В концепції необхідного Бога використовується мова аналогії, тому неможливо безпосередньо обґрунтувати її когерентність, а лише опосередковано, довівши спочатку існування Бога.

4. В аргументації на користь існування Бога Р.Свінберн використовує відомі апостеріорні теїстичні аргументи, але формулює їх в індуктивній формі. Теїстична аргументація Р.Свінберна містить космологічний аргумент, телеологічні аргументи, аргумент від свідомості, аргумент від релігійного досвіду та інші аргументи. Філософ досліджує кожен теїстичний аргумент окремо, але доказова сила виникає в кумулятивному ефекті аргументів, коли вони об'єднуються в єдину гіпотезу теїзму. Р.Свінберн не оминає аргументи проти існування Бога: аргумент від існування зла й аргумент від прихованості Бога. Після ретельного аналізу він робить висновок, що

аргумент від зла незначною мірою послаблює кумулятивний аргумент, але в кінцевому підсумку не робить існування Бога більш неймовірним, ніж ймовірним. А аргумент від прихованості Бога не зменшує і не збільшує ймовірність теїзму. Дослідження аргументів на користь існування Бога й аргументів проти існування Бога з використанням теореми Баєса для оцінки ймовірності дає можливість зробити загальний висновок, що апостеріорна ймовірність теїзму є більшою за $\frac{1}{2}$, і розглянуті аргументи разом становлять достатній Р-індуктивний аргумент на користь існування Бога.

5. В поглибленому теїзмі Р.Свінберна аналізується дві основні християнські доктрини: про Трійцю і про боговтілення. Проаналізувавши атрибути «всемогутність» і «всеблагість», він робить висновок, що співіснування трьох божественних індивідів можливе. На наступному етапі він аналізує концепцію любові й показує, що досконала любов потребує співіснування трьох божественних індивідів. В дослідженні доктрини боговтілення Р.Свінберн безпосередньо переходить до вивчення когерентності халкідонської христології і показує, що вона когерентна й узгоджується з Новим Завітом. Проте він вважає, що христологія має бути доповнена концепцією «розщепленого розуму» Христа. Р.Свінберн пропонує ряд індуктивних аргументів на користь ймовірності боговтілення. Основний аргумент впливає з потреби людей у відкупленні. Люблячий Бог втілюється і запропонував «досконале життя Христа» як жертвоприношення від імені людей. Серед інших виділяється аргумент про те, «що Бог високо оцінює людську природу і тому прийняв саме її».

6. Вивчення філософського теїзму Р.Свінберна дозволяє побачити значний апологетичний потенціал розвинутої ним аргументації на користь теїстичних переконань. Британський філософ засвоює і застосовує наукову методологію, яка є зразком раціональності для наукової спільноти. Індуктивна методологія Р.Свінберна в аргументації на користь існування Бога є якісно новим етапом в обґрунтуванні теїзму. Теїстичні аргументи в індуктивній формі є переконливішими. Вибір Р.Свінберна на користь природної теології долучає його до тривалої й широкої традиції. Релігійні переконання Р.Свінберна дуже близькі до богослов'я ортодоксального християнства. Його чистий теїзм не вступає в конфлікт з авраамістичними релігіями та узгоджується з традиціями природної теології.

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України:

1. Стрижачук Ф. В. Аналітична філософія релігії в ХХ-му столітті: етапи розвитку / Федір Васильович Стрижачук // Філософія та політологія в контексті сучасної культури. – 2017. – №3. – С.93–101.
2. Стрижачук Ф. В. Апологетичний потенціал філософського теїзму Річарда Свінберна / Федір Васильович Стрижачук // Гілея: Науковий вісник збірник наукових праць. – 2017. – С.223–227.

3. Стрижачук Ф. В. Когерентна концепція Бога у філософському теїзмі Річарда Свінберна / Федір Васильович Стрижачук // Актуальні проблеми філософії та соціології. – 2017. – №19. – С.120–123.

4. Стрижачук Ф. В. Проблема зла у філософському теїзмі Річарда Свінберна / Федір Васильович Стрижачук // Практична філософія. – 2017. – №3. – С.10–20.

5. Стрижачук Ф. В. Поглиблений теїзм Річарда Свінберна: доктрина про Триєдиного Бога / Федір Васильович Стрижачук // Практична філософія. – 2017. – № 4 (№ 66). – С.131–137.

6. Стрижачук Ф. В. Доктрина про боговтілення у поглибленому теїзмі Річарда Свінберна / Федір Васильович Стрижачук // Практична філософія. – 2018. – № 1 (№ 67). – С.129–135.

Стаття в іноземному періодичному виданні

7. Стрижачук Ф. Идея Бога, речь о Боге и когерентность вероучительных предложений о Боге в философском теизме Ричарда Суинберна / Федор Стрижачук // ModernScience. – 2017. – №5. – С.130–136.

Публікації в інших наукових виданнях

8. Стрижачук Ф. В. Логическая проблема зла / Федор Васильевич Стрижачук // Богомыслие. – 2016. – №19. – С.38–57.

9. Стрижачук Ф. Влияние тринитарного богословия на учение о Церкви / Федор Стрижачук // Богословские размышления: Спецвыпуск ОБС. – 2014. – С.105–121.

10. Стрижачук Ф. Христианский эксклюзивизм и свобода совести / Федор Стрижачук // 400-летие баптизма и принцип свободы совести: исторический, богословский и социокультурный контекст. Материалы научно-практической конференции 17–18 сентября 2009 г. Одесса. – 2009. – С.92–100.

11. Стрижачук Ф. Проблема человека в арминиано-кальвинистских дискуссиях / Федор Стрижачук // Пути славянского богословия арминианской традиции. – Львов: Львовская богословская семинария. – 2009. – С.156–160.

12. Стрижачук Ф. Обзор книги Якоба Арминия «Объявление мнений» / Федор Стрижачук // Пути славянского богословия арминианской традиции. Сборник докладов первой конференции славянского богословия арминианской традиции 19-20 декабря 2008 года. – 2009. – С.6–17.

13. Стрижачук Ф. Теодицея Н. О. Лосского / Федор Стрижачук // Альманах «Богомыслие». – 2007. – №11. – С.52–78.

АНОТАЦІЯ

Стрижачук Ф. В. Чистий та поглиблений теїзм в богослов'ї Річарда Свінберна. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.14 – богослов'я (041 – Богослов'я). – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова Міністерства освіти і науки України. – Київ, 2018.

Дисертація присвячена дослідженню вкладу Річарда Свінберна в обґрунтування теїстичного світогляду. Робота містить екскурс до традиції природної теології, що має довгу історію і відродилася з новою силою і стала предметом дослідження в аналітичній філософії релігії в другій половині ХХ-го ст. Вивчення історії природної теології розкриває передумови чистого та поглибленого теїзму Р.Свінберна, а дослідження аналітичної філософії релігії другої половини ХХ-го століття висвітлює його контекст. Фокус дослідження спрямований на чистий і поглиблений теїзм Р.Свінберна, який містить епістемологію, концепцію Бога, аргументи на користь існування Бога, аргументи проти існування Бога та філософський аналіз основних християнських доктрин: про Трійцю і боговтілення. В дисертаційній роботі показано, що філософська теологія Р.Свінберна має не лише історичну цінність, а її дослідження дозволяє побачити апологетичний потенціал праць британського філософа для обґрунтування теїзму і базових положень християнського світогляду.

Ключові слова: теїзм, чистий теїзм, поглиблений теїзм, філософія релігії, аналітична філософія релігії, Річард Свінберн, природне богослов'я, епістемологія, Бог, теїстичні аргументи, кумулятивний аргумент, когерентність, ймовірність, індукція, Трійця, боговтілення.

АННОТАЦИЯ

Стрижачук Ф. В. Чистый и углубленный теизм в богословии Ричарда Суинберна. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата философских наук по специальности 09.00.14 – богословие (041 – Богословие). – Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова Министерства образования и науки Украины. – Киев, 2018.

Диссертация посвящена исследованию вклада Ричарда Суинберна в обоснование теистического мировоззрения и христианского богословия. Работа содержит экскурс в традицию естественного богословия, которое имеет долгую и уважаемую историю. Естественное богословие зародилось в трудах античных и средневековых философов, было подвергнуто критике в XVII-XVIII веках и возродилось с новой силой и стало предметом исследования в аналитической философии религии во второй половине ХХ-го века. Изучение истории естественного богословия раскрывает предпосылки чистого и углубленного теизма Суинберна, а исследования аналитической философии религии второй половины ХХ-го века освещает его философский контекст. Фокус исследования направлен на чистый и углубленный теизм Суинберна. В диссертации исследуется индуктивная эпистемология Р. Свинберна, когерентность концепции Бога, аргументы в пользу существования Бога и аргументы против

существования Бога. Названные темы составляют чистый теизм Р. Свинберна. В чистом теизме Свинберн объединяет все теистические аргументы в один кумулятивный аргумент. Его теистическая аргументация содержит космологический аргумент, телеологические аргументы, аргумент от сознания, аргумент от религиозного опыта и другие аргументы. Свинберн исследует каждый аргумент отдельно, но доказательная сила появляется в кумулятивном эффекте теистических аргументов, когда они объединяются в единую гипотезу теизма.

В диссертации также исследуется углубленный теизм британского философа и осуществляется философский анализ основных христианских учений: доктрина о Троице и доктрина о боговоплощении. В работе показано, что философское богословие Суинберна имеет не только историческую ценность, ее исследование позволяет увидеть апологетический потенциал работ философа для обоснования теизма и базовых положений христианского мировоззрения. Свинберн применяет научную методологию, которая является образцом рациональности для научного сообщества. Она продолжает быть актуальной и может быть примером для современных апологетов теистического мировоззрения и христианских убеждений.

Ключевые слова: теизм, чистый теизм, углубленный теизм, философия религии, аналитическая философия религии, Ричард Свинберн, естественное богословие, эпистемология, Бог, теистические аргументы, кумулятивный аргумент, когерентность, вероятность, индукция, Троица, боговоплощение.

SUMMARY

Stryzhachuk F. V. The bare and ramified theism in theology of Richard Swinburne. – The manuscript.

Dissertation for the degree of Candidate of Philosophical Studies, Specialty 09.00.14 – Theology (041 – Theology). – National Pedagogical Dragomanov University, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kyiv, 2018.

The dissertation is devoted to the study of the contribution of Richard Swinburne to substantiation of the theistic worldview. The work contains an excursion into the tradition of natural theology, which has a long history, revived with renewed vigor and became the subject of research in the analytic philosophy of religion in the second half of the 20th century. The study of the history of natural theology reveals the prerequisites for Swinburne's pure and ramified theism, and the study of the analytic philosophy of religion in the second half of the 20th century highlights its context. The focus of the study is on Swinburne's pure and ramified theism, including epistemology, the concept of God, arguments for the existence of God, arguments against the existence of God, and a philosophical analysis of the main Christian doctrines: the Trinity and the Incarnation. In the work it is shown that the philosophical theology of Swinburne has not only historical value, its research allows to see the apologetic potential of the works of the philosopher for substantiating theism and the basic beliefs of the Christian worldview.

Key words: theism, pure theism, ramified theism, philosophy of religion, analytical philosophy of religion, Richard Swinburne, natural theology, epistemology, God, theistic arguments, cumulative argument, coherence, probability, induction, Trinity, Incarnation.